

Magdalena Lezucha

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowo-Ekonomiczna w Jarosławiu

ORCID: 0000-0002-5548-5598

DOI: 10.35464/1642-672X.PS.2022.4.06

Postawy studentów wobec zjawiska interpłciowości i osób interpłciowych

Students' attitudes towards the phenomena of intersex and intersex people

*Bycie sobą w świecie,
który nieustannie próbuje uczynić cię kimś innym,
jest największym osiągnięciem.*

Ralph Waldo Emerson¹

ABSTRACT: The aim of the research was to diagnose students' attitudes towards intersexuality and to investigate whether students are aware of what intersexuality is. The study was conducted in the 2020/2021 academic year using a proprietary online survey among 300 students of two Polish universities (Pedagogical University in Krakow and the State University of Technology and Economics in Jaroslaw). The results of the research show that students studying or living in larger urban agglomerations show a more favorable attitude towards intersexuality, and the negative foundations of some students result from a lack of knowledge and misconceptions in this regard.

KEYWORDS: intersexuality, students, social attitude intersex, social attitudes, intersex people, intersex education

¹ <https://www.cytaty.info/cytat/bycie-soba-w-swiecie-ktory-nieustannie.htm> (dostęp: 20.08.2021).

STRESZCZENIE: Celem badań była diagnoza postaw studentów wobec interplciowości oraz zbadanie, czy studenci są świadomi tego czym jest interplciowość. Badanie zostało przeprowadzone w roku akademickim 2020/2021 za pomocą autorskiej ankiety internetowej wśród 300 studentów dwóch polskich uczelni (Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie oraz Państwowej Wyższej Szkoły Techniczno-Ekonomicznej w Jarosławiu). Wyniki badań pozwalają stwierdzić, że studenci studiujący bądź mieszkający w większych aglomeracjach miejskich, wykazują bardziej przychylny stosunek wobec interplciowości, a negatywne podstawy części studentów wynikają z braku wiedzy i błędnych wyobrażeń w tym zakresie.

SŁOWA KLUCZOWE: interplciowość, studenci, postawy społeczne, osoby interplciowe, edukacja w zakresie interplciowości.

Wprowadzenie

Eksperti medyczni określają płeć na podstawie takich wskaźników jak zewnętrzne narządy płciowe, wewnętrzna płeć morfologiczna, gonadalna, chromosomalna, fenotypowa, hormonalna, przypisana i tożsamość płciowa. Problem z kryterium ustalania płci przejawia się w przypadku osób interplciowych (Parr, 2016). Jak podają Abramowska i in. (2016), 2 na 100 dzieci rodzi się z cechami interplciowymi, ale tylko 1 na 2000–4000 noworodków posiada genitalia stanowiące połączenie męskich i żeńskich narządów płciowych a wiele osób nie wie o swoich cechach interplciowych aż do okresu dojrzewania, dorosłości lub może nigdy się o nich nie dowiedzieć (Garland i Travis, 2018). Takie osoby są często poddawane operacjom w okresie niemowlęcym, aby ich narządy płciowe odzwierciedlały genitalia płci męskiej lub żeńskiej. Biorąc pod uwagę niepewność czy takie „korekcyjne” zachowania są konieczne oraz fakt, że tożsamość płciowa może „nie pasować” do płci przypisanej chirurgicznie, interwencje są uzasadnieniem jedynie dla zaklasyfikowania ludzi do jednej lub drugiej płci (Parr, 2016). Człowiek jest naznaczony płciowo od komórek po całą fizjologię. Z kolei świadomość tożsamości płciowej formuje się na podstawie świadomości ciała, z którym człowiek funkcjonuje przez całe życie (Grabowski i Sztramski, 2014). Na formowanie tożsamości mają wpływ biologia i środowisko, natura i wychowanie a interplciowość jest dowodem na istnienie spektrum zróżnicowania płci u gatunku ludzkiego (Clarke, 2019).

Osoby interplciowe borykają się z szeregiem problemów związanych ze zdrowiem i prawami człowieka oraz piętnem osadzonym między dwiema kontrastującymi wizjami tego jacy powinniśmy być. Ogromny wysiłek włożono w przypisanie i „normalizację” płci, ale nikt nie zadał sobie pytania, czy jest to konieczne i korzystne. Tajemnica i wstyd są nadal normą dla zbyt wielu ludzi (Carpenter, 2014).

Celem badań była diagnoza postaw studentów wobec interplciowości oraz osób interplciowych. Jest to o tyle istotne, że Międzynarodowy Pakt Praw

Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych ONZ stwierdza, że „tożsamość płciowa znajduje się wśród wymienianych przyczyn dyskryminacji; osoby interplciowe, często stają się ofiarami poważnego łamania praw człowieka” (Komitet ONZ ds. Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych).

Tło koncepcyjne

Każdy płód, do około szóstego tygodnia rozwoju, ma zarówno przewody Wolffa, które mogą rozwinąć się w narządy męskie, jak i przewody Müllera, które mogą rozwinąć się w narządy kobiece. Istnieją nie tylko kobiety XX i mężczyźni XY, gdyż występuje szereg mutacji chromosomów, równowagi hormonalnej i odmian fenotypowych determinujących płeć. Kilka osób na tysiąc rodzi się z chromosomem jednej płci (45X lub 45Y) (monosomie płciowe), a niektóre z trzema lub więcej chromosomami płciowymi (47XXX, 47XYY, 47XXY itp.) (polisomie płciowe), niektórzy mężczyźni rodzą się 46XX, a niektóre kobiety jako 46XY (WHO, 2020). Czasami płód XY nie może reagować na androgeny wytwarzane przez gonady, więc jego zewnętrzne genitalia rozwijają się wzdłuż linii kobiecych (Roughgarden, 2004; Preves, 2003).

W sferze biologii termin interplciowość został po raz pierwszy użyty przez genetyka Richarda Goldschmidta w 1917 roku (Dreger, 2003). Chociaż lekarze i działacze społeczności interplciowej wciąż dyskutują jakie warunki kwalifikują się jako interplciowe, używa się tego terminu w najszerszym znaczeniu, w którym chromosomy płciowe, gonady, wewnętrzna lub zewnętrzna anatomia płciowa nie mieszczą się w podwójnej normie męskiej / żeńskiej (Greenberg, 2012). Rozpoznania związane z interplciowością w medycznej klasyfikacji chorób ICD-10 są zawarte w rozdziałach dotyczących chorób endokrynologicznych, żywieniowych i metabolicznych; chorób układu moczowo-płciowego, wrodzonych wad rozwojowych, deformacji i anomalii chromosomowych. W przypadku ICD-11 kategorie związane z interplciowością można znaleźć w rozdziałach: 5. Choroby endokrynologiczne, żywieniowe i metaboliczne; 6. Warunki związane ze zdrowiem seksualnym; 17. Choroby układu moczowo-płciowego; 20. Anomalie rozwojowe (GATE, 2015).

W połowie XX wieku pojawiło się to, co Dreger (2003) nazywa *Age of Surgery*. Do późnych lat 90. XX wieku standardy opieki dla osób interplciowych miały obejmować chirurgię plastyczną zaraz po urodzeniu dziecka (Human Rights Watch, 2017). Etyka, szczególnie w ciągu ostatnich kilku dziesięcioleci kwestionowała ten model. Dobrze znany jest przypadek *Joan / John*, w którym obrzezanie chłopca poszło nie tak jak powinno a jego rodzicom zasugerowano zmianę płci dziecka na żeńską poprzez kastrację kliniczną gdy

chłopiec był dzieckiem, a następnie 12-letni program transformacji uwarunkowań społecznych, psychicznych i hormonalnych w kierunku żeńskim (Tunstall i in., 2018). Przypadek został zgłoszony jako sukces, co było sprzeczne z prawdą (Colapinto, 1997, s. 57). Opinie wielu osób interplciowych, które opowiadały swoje historie pod koniec lat 90. XX wieku pokazują, że często doświadczały urazu w wyniku leczenia atypowych narządów płciowych (Dreger, 2003). Istotne jest również, że spośród ponad 30 schorzeń, które mogą powodować cechy interplciowe, tylko niektóre powodują nietypowość anatomiczną wymagającą operacji ze względów medycznych (Human Rights Watch, 2017).

Osoby interplciowe cierpią w wyniku piętna jakim jest bycie postrzeganym jako „inny/inna”, stygmatyzowane z powodu swojej inności i narażone na cierpienie. Leczenie medyczne przyczynia się do poczucia niższości i wstydu ponieważ dąży do normalizacji nieprawidłowych ciał. W efekcie taka patologia stanowi zmianę społeczną w kierunku sekwestracji osób z chorobami interplciowymi populacji (Giddens, 1991; Preves, 2003). Sytuację pogarszają często media, które prezentują szkodliwe i wręcz niebezpieczne koncepcje osób interplciowych (Lane, 2018). Tym bardziej, że jak podaje międzynarodowa organizacja pozarządowa ILGA-Europe, tylko kilka krajów europejskich wprowadziło przepisy wyraźnie wspominające o interplciowości, co stawia osoby interplciowe w niepewnej i niezapewniającej ochrony sytuacji prawnej.

Podstawę teoretyczną badań stanowi koncepcja tożsamości Anthoniego Giddensa (2001) oparta na założeniu, że świadomość własnego „ja” oraz tożsamość, stają się refleksyjnym projektem opartym na przemianach zachodzących w życiu człowieka. Indywidualny i społeczny wymiar tych przemian składa się na odkrywanie, uświadamianie, rozumienie i formowanie tożsamości. Związane jest to z potrzebą tworzenia bezpieczeństwa ontologicznego na poziomie emocjonalnym. Pojawia się tu kwestia zaufania i przekonania, iż „zgeneralizowany inny” nie stanowi zagrożenia (Nowak-Dziemianowicz, 2008; Giddens, 2001). Istotne znaczenie ma tu również fakt, że wraz z kulturą masową nastąpił wzrost znaczenia ciała w kulturze konsumpcyjnej. Wskazuje się na wzrost liczby „projektów ciała” jako centralnej praktyki tożsamości osobistej a fizyczność dominuje w narracjach, które ludzie wykorzystują do ugruntowania swojego życia w szerszym kontekście (Price-Robertson, 2014; Melosik, 1999).

Wychodząc z założenia, że ciała osób interplciowych są powszechnie postrzegane jako „inne”, narażone na dyskryminację, nadużycia, krzywdę i presję wykonywania interwencji medycznych, aby wyglądały bardziej „typowo” kobieco lub męsko, co stanowi przejaw niewiedzy i negatywnych postaw społecznych wobec różnorodności biologicznej człowieka, uznano, że jak pisze Ollivier (2017) kwestia tego, kogo można wykluczać i antagonizować, a co najważniej-

sze, na jakiej podstawie, jest kluczem do zrozumienia praktyk i dyskursów oraz sposobu w jaki odnoszą się one do systemów przywilejów i ucisku.

Metodologia badań

Problem badawczy stanowiło pytanie jakie postawy społeczne dominują w zakresie postrzegania interplściowości i czy studenci są świadomi tego czym jest interplściowość.

Celem badań była diagnoza postaw studentów dwóch uczelni: Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie oraz Państwowej Wyższej Szkoły Techniczno-Ekonomicznej im. Bronisława Markiewicza w Jarosławiu wobec interplściowości oraz ich świadomości czym jest interplściowość.

Badanie przeprowadzono w roku akademickim 2020/2021 w formie elektronicznej poprzez serwis Microsoft Forms. Uczestników badań arbitralną decyzją badaczy dobrano na zasadzie celowego doboru próby badawczej. Zastosowano zatem metodę „śnieżnej kuli” zgodnie ze wskazówkami Babbiego (2016) oraz Nachmias i Frankfort-Nachmias (2001).

Zwrotnie uzyskano 300 wypełnionych formularzy z dwóch polskich uczelni – 104 Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie i 196 Państwowej Wyższej Szkoły Techniczno-Ekonomicznej w Jarosławiu. Zastosowana metodą badań był sondaż diagnostyczny, techniką – ankieta, zaś narzędziem – kwestionariusz ankiety opracowany na formularzu Google Forms.

Respondenci, za pośrednictwem poczty elektronicznej, otrzymali link z kwestionariuszem ankiety z prośbą o jego wypełnienie oraz przekierowanie do kolejnych potencjalnych respondentów. Kwestionariusz ankiety zawierał 18 pytań pozwalających na uzyskanie danych dotyczących postaw studentów wobec interplściowości. Dane socjodemograficzne respondentów zaprezentowano w tabeli 1.

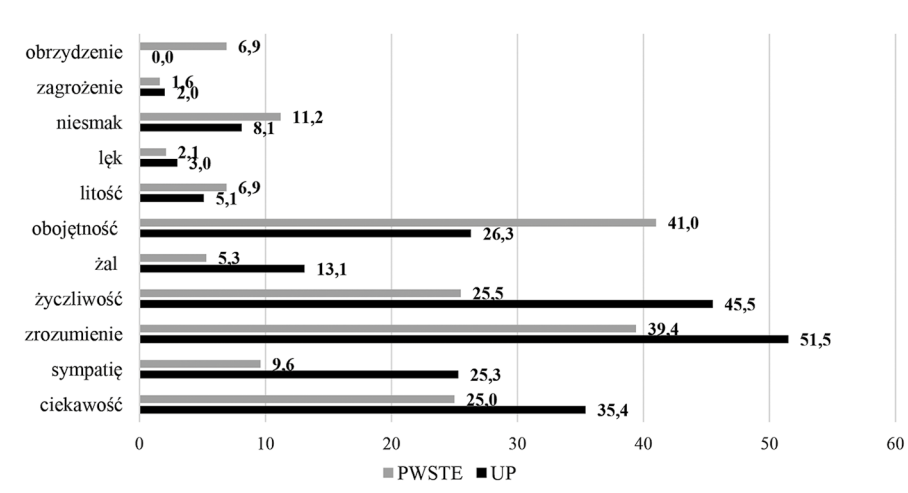
Tabela 1. Charakterystyka respondentów

		Kategoria	% respondentów
Płeć		kobieta	77
		mężczyzna	22
		x	1
Studia	kierunek (dziedzina)	nauk społecznych	59
		nauk inżynieryjno-technicznych	12
		nauk humanistycznych	5
		nauk ścisłych i przyrodniczych	24

Kategoria			% respondentów
Studia	tryb	stacjonarne	81
		niestacjonarne	19
	stopień	licencjackie	62
		magisterskie	38
Miejsce zamieszkania (liczba mieszkańców)	wieś		58
	miasto	do 20 tys.	8
		20–50 tys.	12
		50–100 tys.	7
		100–500 tys.	5
		powyżej 500 tys.	10

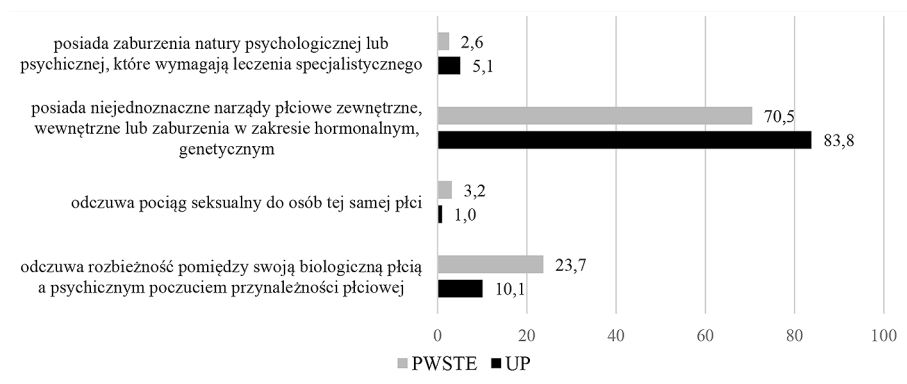
Wyniki badań

Pierwszą kwestią podjętą w badaniach było poznanie skojarzeń studentów z pojęciem interplciowości. Badanie postaw studentów dotyczących osób interplciowych, nastąpiło poprzez rozpoznanie bezpośrednich skojarzeń, które niosły za sobą określony ładunek emocjonalny. Pozytywne postawy respondentów są reprezentowane przez ciekawość, zrozumienie, sympatię, życzliwość. Neutralne przez obojętność i żal. Natomiast negatywne przez lęk, niesmak, litość, zagrożenie i obrzydzenie. Skojarzenia pozytywne są domeną studentów UP, natomiast neutralne i negatywne – studentów PWSTE (wykres 1).

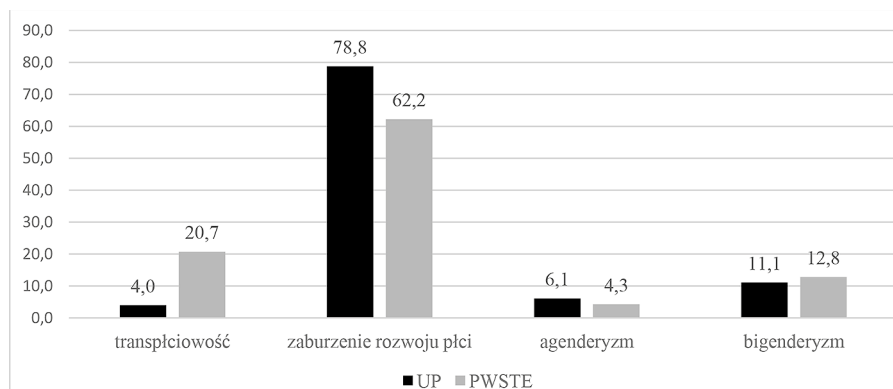
Wykres 1. Skojarzenia respondentów wobec osób interplciowych (%)

Studenci zarówno UP, jak i PWSTE orientują się w terminologii interplciowości i w większości prawidłowo definiują, że osoba interplciowa posiada niejednoznaczne narządy płciowe zewnętrzne, wewnętrzne lub zaburzenia w zakresie hormonalnym, genetycznym (83,8 % UP i 70,5% PWSTE). Wśród badanych byli i tacy, którzy myślą osobę inter- z transplciową (23,7% PWSTE i 10,1% UP).

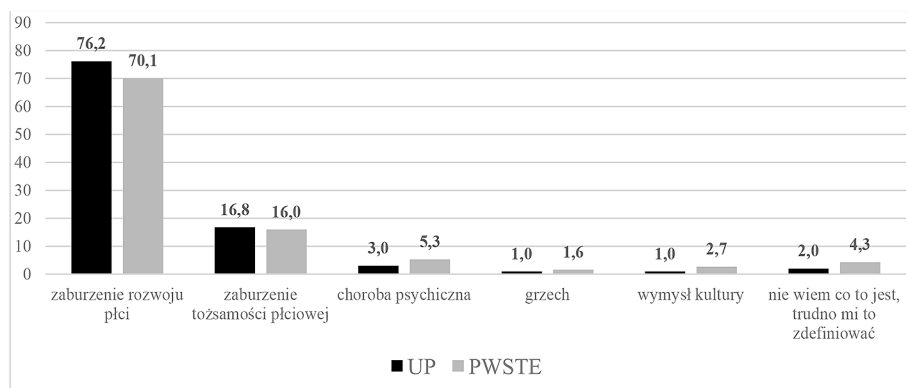
Wykres 2. Stan wiedzy studentów dotyczący osoby interplciowej (%)

Interplciowość jest prawidłowo definiowana przez większość studentów jako zaburzenie rozwoju płci. Co piąty student PWSTE błędnie kojarzy go z transplciowością. Nieco ponad 11% badanych z UP i niecałe 13% PWSTE utożsamia zjawisko z bigenderyzmem, są również tacy studenci, którzy kojarzą interplciowość z agenderyzmem (wykres 3). Ponadto, studenci w zdecydowanej większości uważają, że interplciowość dotyka każdą płęć (98% UP i 96,8% PWSTE), przy czym 2,1% respondentów PWSTE i 2% UP jest zdania, że nie dotyczy żadnej.

Wykres 3. Stan wiedzy studentów dotyczący zjawiska interplciowości (%)

Respondenci zapytani o osobiste odczucia względem interplciowości odpowiadali najczęściej, że jest to dla nich zaburzenie rozwoju płci, rzadziej natomiast, że jest to zaburzenie rozwoju tożsamości płciowej. Dla części z nich jest ono grzechem, chorobą psychiczną, czy wymysłem kultury (wykres 4). Są też studenci, którzy nie potrafią zdefiniować zjawiska.

Wykres 4. Czym według badanych jest interplciowość? (%)

Zagadnieniem podjętym w badaniach były operacje chirurgiczne na narządach płciowych osób interplciowych – 77,4% studentów PWSTE i 75,8% UP nie wie, czy w Polsce takie operacje są wykonywane. Wiedzę na temat operacji chirurgicznych posiada co piąty student UP i co szósty PWSTE. Pozostali uważają, że w Polsce takie zabiegi nie są przeprowadzane.

Operacje na narządach płciowych dzieci interplciowych:

- w opinii 54,5% studentów UP i 46,8% PWSTE nie powinny być przeprowadzane aż do momentu, gdy będzie pewność co do biologicznej (genetycznej, hormonalnej, anatomicznej i fizjologicznej) płci dziecka oraz jego własnego poczucia tożsamości płciowej
- według 22,6% studentów PWSTE i 19,2% UP, nie powinny być przeprowadzane do momentu aż dziecko zacznie samo ujawniać swoją tożsamość płciową
- zdaniem 24,7% studentów UP i 19,2% PWSTE, powinny być przeprowadzane od razu po zdiagnozowaniu płci dziecka poprzez badania genetyczne, hormonalne, anatomiczne i fizjologiczne
- według 24,7% studentów PWSTE i 7,1% UP uważa, że powinny być przeprowadzane od razu po urodzeniu dziecka, bo od samego początku rodzice powinni wiedzieć w jakiej płci wychowywać dziecko.

Na pytanie o osobistą reakcję w przypadku wiadomości o interplciowości bliskiej osoby, zdecydowana większość ankietowanych (72,1% PWSTE i 78% UP) odpowiedziała, że nie zmieniliby to ich podejścia do tej osoby, 17% UP i 11% PWSTE zaoferowałyby pomoc, a 8,9% jarosławskich studentów utrzymywałoby kontakt, ale niestety z dystansem.

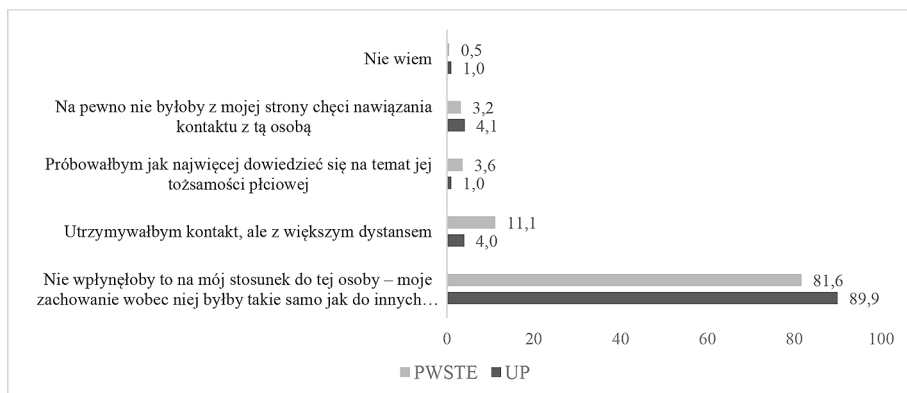
Ważną kwestią podjętą w badaniach było poznanie opinii studentów dotyczącej zawierania małżeństw przez osoby interplciowe i wychowywania dzieci (tabela 2). Studenci UP mają bardziej liberalne podejście do kwestii zawierania małżeństw przez osoby interplciowe i wychowywania przez nie dzieci w porównaniu ze studentami PWSTE – 23% z nich uważa, że wychowywanie dzieci a 15,9%, że zawieranie małżeństw przez osoby interplciowe powinno być prawnie zabronione.

Tabela 2. Opinie studentów na temat zawierania małżeństw i posiadania dzieci przez osoby interplciowe

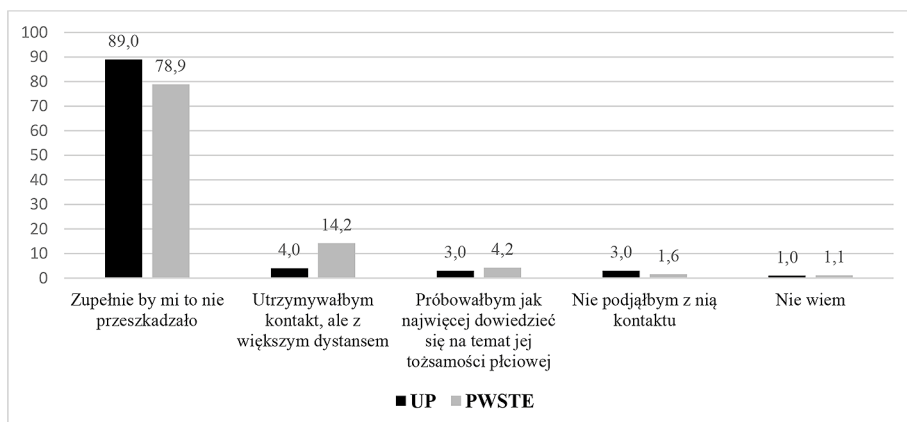
	Zawieranie małżeństw przez osoby interplciowe uważam za:		Wychowywanie dzieci przez osoby interplciowe uważam za:	
	% studentów		% studentów	
	UP	PWSTE	UP	PWSTE
naturalną kolej rzeczy bez względu na to, czy osoba interplciowa przeszła zabiegi medyczne związane ze swoją plciowością, czy nie	74,7	51,3	67,7	42,8
sytuację dopuszczalną pod warunkiem, że osoba interplciowa przeszła już jakiegokolwiek zabiegi medyczne związane z normalizacją swojej plciowości	2,0	10,1	4,2	10,7
sytuację dopuszczalną pod warunkiem, że osoba interplciowa przeszła wszystkie możliwe zabiegi związane z normalizacją swojej plciowości	16,2	22,8	18,8	23,5
coś co powinno być zabronione prawnie	7,1	15,9	9,4	23,0

Postawy studentów przedstawiają się w nieco lepiej w przypadku, gdyby osoba interplciowa została ich sąsiadem (wykres 5). Dla zdecydowanej większości nie wpłynęłoby to na ich stosunek do osób interplciowych, zachowywaliby się wobec nich tak samo, jak w stosunku do pozostałych sąsiadów (89,2% UP, 79% PWSTE). Pozostała grupa studentów utrzymywałaby kontakt, ale z większym dystansem, podejmowałaby próby dowiedzenia się więcej o jej tożsamości plciowej lub nie chciałaby nawiązania kontaktu z tą osobą.

Podobnie sytuacja przedstawia się w przypadku gdyby osoba interplciowa była współpracownikiem respondentów (wykres 6).

Wykres 5. Deklarowane postawy wobec interplciowego sąsiada (%)

Wykres 6. Deklarowane postawy wobec interplciowego współpracownika (%)

Studenci nie mieliby problemu z zaakceptowaniem jako swojego przełożonego osoby interplciowej (74,2% studentów PWSTE i 86% UP) z następujących powodów: „nie ma dla mnie znaczenia płeć, a to jakim jest przełożonym”; „to co się dzieje w pracy powinno dotyczyć pracy”; „w pracy liczą się kompetencje i umiejętności, a nie sprawy prywatne”; „najważniejsze są cechy charakteru przełożonego”; „jest to normalne, każdego człowieka należy traktować z szacunkiem”; „ważne są kompetencje i kwalifikacje, a nie to, czy osoba jest interplciowa, czy też nie”; „osoba taka jak każdy, dlatego miałoby mi to przeszkadzać”; „sfera życia prywatnego i sposobu bycia nie powinna mieć wpływu na prace zawodową”; „osoba interplciowa nie miała wpływu na to, że urodzi się z nieprawidłowo wykształconymi narządami płciowymi”; „nie powinno się z tego powodu nikogo stygmatyzować”; „liczy się dla mnie jedynie to czy jest dobrym przełożonym”.

Nieliczna grupa (6,3% PWSTE i 3% UP) miałyby problem z zaakceptowaniem przełożonego interplciowego: „odczuwam niechęć do osób interplciowych”; „osoba chora psychicznie nie może kierować ludźmi”; „pierwsze słyszę o interplciowości i po wstępnym zorientowaniu się o co w tym chodzi mam mieszane uczucia”; „takie osoby narzucają swoje zdanie innym a kogoś może to po prostu nie obchodzić co sądzą na ten temat, a obwieszczają całemu światu jakie to są „nietolerowane” przez innym a w rzeczywistości nikt im nic nie robi”; „nie wiem co znaczy interplciowy”; „branża nie pozwala”; „uważam że jest to choroba na tle psychicznym”.

W opinii 15,8% studentów PWSTE i 11,1% UP istnieją zawody, w których osoby interplciowe nie powinny się realizować. Wśród nich znalazły się: ksiądz, nauczyciel, psycholog i opiekunki do dziecka.

Ważną kwestią w podjętych badaniach było poznanie opinii studentów dotyczącej edukacji szkolnej uczniów w zakresie interplciowości. Wykazano, że 40% studentów UP i 31,7% PWSTE uważa, że zagadnienia te powinny być omawiane na różnych przedmiotach nauczania aby poznać istotę nie tylko biologicznych uwarunkowań interplciowości, ale również etyczne i prawne aspekty funkcjonowania osób interplciowych. Ponadto respondenci dostrzegli konieczność omawiania tych treści na lekcjach biologii w zakresie pozwalającym uczniom poznać na czym polega i czym jest interplciowość. Tylko nieliczni nie widzą potrzeby omawiania tego zjawiska z uczniami w szkole (tabela 3).

Tabela 3. Opinie studentów dotyczące edukacji w zakresie interplciowości

Zagadnienie interplciowości w szkolnych programach nauczania:	% studentów	
	UP	PWSTE
powinno być omawiane na lekcjach biologii lub przyrody bardzo obszernie	21,0	17,5
powinno być omawiane na lekcjach biologii w zakresie pozwalającym uczniom poznać, czym jest i na czym polega interplciowości	35,0	42,5
powinny być omawiane na różnych przedmiotach nauczania aby poznać istotę nie tylko biologicznych uwarunkowań interplciowości, ale również etyczne i prawne aspektów funkcjonowania osób interplciowych	40,0	31,7
w ogóle nie powinny być obecne	4,0	8,5

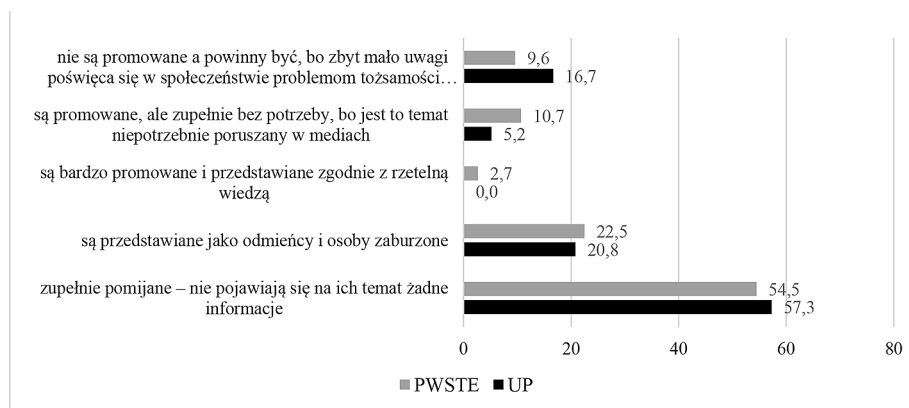
Ponieważ dużą grupę respondentów stanowili studenci kierunków pedagogicznych (30%), istotne było poznanie ich opinii na temat wprowadzenia zagadnienia interplciowości do programów kształcenia przyszłych nauczycieli. Zdaniem większości studentów (88,9% UP i 67,2% PWSTE) treści te powinny być obecne i omawiane w wymiarze biologicznym społecznym i kulturowym, bo nauczyciele muszą być merytorycznie przygotowani do kontaktu z uczniem interplciowych ze względu na jego specyficzne potrzeby edukacyjne. Natomiast

19% studentów PWSTE uważa, że zagadnienia te powinno omawiać się wyłącznie w wymiarze biologicznym a nie społecznym, czy kulturowym; ponadto wielu z nich sądzi, że w programach kształcenia studentów – przyszłych nauczycieli zagadnienia interplciowości nie powinny być obecne (tabela 4).

Tabela 4. Opinie studentów na temat obecności zagadnień interplciowości w programach kształcenia przyszłych nauczycieli

W programach kształcenia studentów – przyszłych nauczycieli zagadnienia interplciowości:	% studentów	
	UP	PWSTE
powinny być obecne i omawiane w wymiarze biologicznym społecznym i kulturowym, bo nauczyciele muszą być merytorycznie przygotowani do kontaktu z uczniem interplciowych ze względu na jego specyficzne potrzeby edukacyjne	88,9	67,2
powinny być obecne, ale omawiać powinno się je tylko w wymiarze biologicznym a nie społecznym, czy kulturowym	6,1	19,0
nie powinny być obecne, bo jest to sprawa prywatna ucznia i nauczyciel nie musi się tym interesować	4,0	8,5
nie powinny być obecne, bo coś takiego nie istnieje	1,0	5,3
razem	100	100

Istotną kwestią było poznanie opinii studentów na temat sposobu przedstawiania osób interplciowych w mediach. Co drugi student uważa, że osoby interplciowe są najczęściej przedstawiane w mediach jako dewianci, odmieńcy i osoby zaburzone. Natomiast co piąty sądzi, że problemy osób interplciowych są zupełnie niepotrzebnie poruszane w mediach. Z kolei ponad 13% badanych nie zauważa w mediach informacji o osobach interplciowych i stwierdza, że ich problemy są zupełnie pomijane i bagatelizowane (wykres 7).

Wykres 7. Obraz osób interplciowych w mediach w ocenie studentów (%)

Dyskusja wyników

Postrzeżenie osób interplciowych w społeczeństwie, którego reprezentację stanowią studenci, przedstawia się niekorzystnie, zwłaszcza w przypadku studentów jarosławskiej uczelni. Towarzyszą im negatywne emocje warunkowane przede wszystkim deficytem wiedzy na temat interplciowości, która często mylona jest przez nich z transseksualizmem, bigenderyzmem czy agenderyzmem. Sposób definiowania zjawiska przez studentów w większości jest poprawny, natomiast odnotowano liczną grupę, która zupełnie nie orientuje się w tym zagadnieniu. Wynika to zapewne z niskiego poziomu lub braku edukacji w tym zakresie w szkole podstawowej i średniej. W kwestii opinii na temat sposobu definiowania zjawiska interplciowości ankietowani w większości poprawnie określają go jako zaburzenie rozwoju płci, część nich błędnie definiuje rozważanie zjawisko jako zaburzenie tożsamości płciowej. Martwi grupa studentów, którzy uważają, że jest to choroba psychiczna, wymysł kultury, czy grzech (jest to na szczęście dosyć nieliczna reprezentacja). Według Dominika Haaka – seksuologa zajmującego się tematyką osób interplciowych – są oczywiście państwa m. in. Malta, RPA, czy Australia, w których poziom świadomości społecznej w tej tematyce jest bardzo wysoki i obywatele tych krajów chronią mniejszości przed dyskryminacją. Ponadto w tych państwach nie dopuszcza się do interwencji chirurgicznych, mających na celu zoperowanie „niewłaściwych narządów płciowych”. Takie procedury istnieją np. w Indiach, Nepalu, Australii, Niemczech czy niektórych stanach USA. Jest to przejawem wysokiej świadomości o interplciowości w tych społeczeństwach (Klimczak, 2020).

Studenci niestety nie posiadają lub mają niski poziom wiedzy na temat operacji na narządach płciowych osób interplciowych. Na szczęście spora grupa badanych uważa, że operacje nie powinny być przeprowadzane aż do momentu, gdy będzie pewność co do biologicznej (genetycznej, hormonalnej, anatomicznej i fizjologicznej) płci dziecka oraz jego własnego poczucia tożsamości płciowej. Opinia ta jest zgodna z panującą tendencją o zakazie zabiegów normalizujących, które wykonuje się zaraz po narodzinach dziecka. Osoby interplciowe zazwyczaj rodzą się zdrowe, tzn. nie mają takich trudności, które wymuszałyby konieczność operacji. Jednak w większości przypadków zabiegi te są wykonywane ponieważ dorośli ludzie nie potrafią sobie poradzić z niewiedzą na temat płci dziecka. Zabieg jest zatem wykonywany na podstawie opinii lekarza, ale nierzadko też rodziców. Jak podaje Human Rights Watch (2017) niezbędne operacje obejmują usunięcie niedrożności dróg moczowych lub naprawę wyrostka pęcherza moczowego (gdy dziecko rodzi się

z odsłoniętymi narządami wewnętrznymi). Niezstąpione jądra u chłopców, co jest drobną nietypowością narządów płciowych, wymaga prostego zabiegu we wczesnym dzieciństwie, aby zapobiec przyszłej niepłodności. Jeśli cechy interplciowe mogą zwiększać ryzyko nowotworu gonad, oczywiście leczenie jest konieczne z medycznego punktu widzenia. Jednak gdy ryzyko jest niskie, zabieg można opóźnić aż do okresu dojrzewania. Na ogół, ciała interplciowe znacznie częściej prezentują cechy nietypowe, ale medycznie łagodne. Te cechy nie zagrażają życiu ani nie stanowią nagłych wypadków medycznych. Operacje mają charakter kosmetyczny – a w niektórych przypadkach są wykonywane w celu rozwiązania problemu „nietypowości” (Human Rights Watch, 2017). Zabieg, który ma tak długofalowe i poważne konsekwencje, powinien być mocno obostrzony regulacją prawną. Niestety nie w Polsce. Ponadto dopuszcza zabiegi, których wiele krajów po prostu zakazuje. Malta jest pierwszym krajem, gdzie wpisano do kodeksu karnego zakaz dyskryminacji osób interplciowych (Reuters, 2015), WHO, ONZ czy Komisja ds. Praw Człowieka również potępiają takie procedury (Greenberg, 2017, s. 252–255). Niestety co czwarty student PWSTE oraz 7,1% UP jest zdania, że wspomniane operacje powinny być przeprowadzane od razu po urodzeniu dziecka ponieważ od samego początku rodzice powinni wiedzieć w jakiej płci wychowywać dziecko. Tymczasem Preves (2003) poddała badaniu 37 osób interplciowych w wieku 20–65 lat. Połowa z nich została zdiagnozowana po urodzeniu a połowa w okresie dojrzewania; z kolei aż 81% wychowywane było jako dziewczynki a tylko 19% jako chłopcy. Wywiady wykazały, że 24% z nich dokonało lub było w trakcie korekty płci a aż 95% wskazywało na niezwykle wstydliwe, owiane tajemnicą i sekretem badania narządów płciowych.

Ankietowani w większości uważają, że osoby interplciowe powinny mieć prawo do zawarcia małżeństwa, jest to według nich naturalna kolej rzeczy bez względu na korektę płci. Niestety 15% studentów PWSTE i 7,1% UP uważa, że powinno to być prawnie zabronione. Więcej niż 67% ankietowanych z UP oraz 42,8% z PWSTE jest zdania, że wychowywanie dzieci przez osoby interplciowe jest rzeczą naturalną. Natomiast niemal co piąty respondent z jarosławskiej uczelni chciałby, aby było to prawnie zakazane. Sąsiedztwo osoby interplciowej dla zdecydowanej większości ankietowanych nie byłoby problemem. Również ankietowani nie mieliby problemu z zaakceptowaniem przełożonego, który jest interplciowy ponieważ jak to niektórzy ujęli: „liczą się kompetencje, a nie sfera płciowości”. Porównując uzyskane wyniki badań z wynikami z raportu z 2010 roku dotyczącego postaw społecznych względem gejów i lesbijek: 86% badanych nie miałyby nic przeciwko takim współpracownikom, 12% nie chciałaby pracować z lesbijką/gejem, natomiast 2% nie ma zdania w tym

temacie. Zaprezentowane wyniki badań dotyczą w głównej mierze osób, które osobiście znają geja lub lesbijkę. Natomiast wyniki wygadają nieco inaczej w przypadku osób, które nie miały do tej pory do czynienia z takimi ludźmi. W tym przypadku 66% nie miałyby nic przeciwko, 26% byłaby przeciwna, a 8% nie wie czy chciałyby pracować z gejem/lesbijką (Raport CBOS *Postawy wobec gejów i lesbijek*, 2010)

Uzyskane wyniki badań świadczą dobitnie o tym, że brak wiedzy na temat zjawiska interplciowości i niezajomość osobista takich osób skrzywia ich obraz w społeczeństwie. Dopiero osobiste doświadczenia z poznania i zrozumienia problemów tej grupy może stać się przyczyną zmiany nastawienia społeczeństwa i tym samym ułatwienia wspólnej egzystencji.

Wnioski

Przedstawione wyniki badań wskazują na deficyt wiedzy studentów na temat interplciowości, który często mylnie utożsamiają z transplciowością, bigenderyzmem, czy agenderyzmem, a także wymysłem natury, chorobą psychiczną, grzechem, czy zaburzeniem tożsamości płciowej. Napawa optymizmem fakt, znaczna grupa studentów posiada wiedzę w tym zakresie i potrafi prawidłowo zdefiniować zagadnienie. Negatywne postawy studentów wynikają z braku podstawowej wiedzy na temat interplciowości. Ponadto, wypowiedzi studentów świadczą dobitnie o braku wiedzy na temat tego zjawiska i chęci poznania go oraz wynikają z często mylnego wyobrażenia na temat interplciowości. Dlatego zadaniem szkoły jest wypracowanie z uczniami standardów tolerancji i akceptacji dla każdej odmienności. Jest to warunek konieczny zachowania poczucia bezpieczeństwa oraz budowania stabilnej i trwałej tożsamości, jest to także podstawa tworzenia satysfakcjonujących relacji społecznych i czerpania z wartości dodanej, jaką stanowi bycie członkiem większej społeczności. Stąd niezwykle istotna jest edukacja, polegająca na przybliżeniu uczniom zagadnień interplciowości na różnych przedmiotach nauczania, tak aby mogli poznać istotę nie tylko biologicznych uwarunkowań zagadnienia, ale również etyczne i prawne aspekty funkcjonowania osób interplciowych. Niezwykle istotną kwestią jest włączenie do programu studiów przyszłych nauczycieli, zagadnień dotyczących wszelkiej inności z jaką adepci zawodu nauczyciela mogą spotkać się w swojej przyszłej pracy. Należy przygotować ich do pracy z uczniem interplciowym oraz uwrażliwić na jego potrzeby i ewentualną pomoc.

Młode osoby, studiujące bądź mieszkające w większych aglomeracjach miejskich, wykazują bardziej przychylny stosunek wobec inności niewkom-

ponowanej w heteronormatywne standardy. Natomiast studenci pochodzący z mniejszych miejscowości wykazują negatywne postawy względem osób interplciowych (zwłaszcza w zakresie zawierania małżeństw, wychowywania dzieci) oraz opowiadają się za operacyjnym zabiegiem na narządach płciowych u dzieci tuż po urodzeniu.

W Polsce osoby interplciowe nie mogą liczyć na poważne traktowanie czy empatię, a nawet na sprawiedliwe opisywanie w publikacjach naukowych i popularnonaukowych. Jednak ta sytuacja ewoluuje w dobrym kierunku. Kampania Przeciwko Homofobii przetłumaczyła poradnik IGLYO, OII Europe i EPA dla specjalistów i specjalistek (https://kph.org.pl/publikacje_kph), który przekazuje pewne wskazówki na temat pracy z dziećmi interplciowymi i ich rodzicami. To jest ważny krok ku pomocy dzieciom i ich rodzinom dotkniętym tym zjawiskiem.

Bibliografia

- Abramowska M., Bojarska K., Chaber A., Dynarski W., Hunt R., Jąderek I., Kowalczyk R., Krupka-Matuszczyk I., Krzystanek M., Loewe A., Mazurczak A., Rodzinka M., Rogowska-Szadkowska D., Sady F. (2016). *Zdrowie LGBT. Przewodnik dla kadry medycznej*, R. Kowalczyk, M. Rodzinka, M. Krzystanek (red.). Warszawa: KPH.
- Babbie E. (2016). *The Basics of Social Research*. Belmont, CA: Wadsworth Publishing Co Inc.
- Carpenter M. (2014). *Intersex Bodies and the Society That Shapes Them*. Melbourne, Australia: The Wheeler Centre, Middlesex Queer Week.
- Clarke J. A. (2019). They, them, and theirs. *Harvard Law Review*, 132.
- Colapinto J. (1997). The True Story of Joan/John. *Rolling Stone*, December 11.
- Dreger A. (2003). *Hermaphrodites and the Medical Invention of Sex*. Cambridge: Harvard University Press.
- Garland F., Travis M. (2018). Legislating Intersex Equality: Building the Resilience of Intersex People through Law. *Legal Studies*, 38 (4).
- GATE (2015). *Intersex issues in the International Classification of Diseases: a revision*, 1–24.
- Giddens A. (1991). *Modernity and self-identity: Self and society in the late modern age*. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, A. (ed.) (2001). *The Global Third Way Debate*. Cambridge: Polity.
- Grabowski M., Sztramski A. (2014). Tożsamość osobowa a tożsamość płciowa. W: W. Sinkiewicz, R. Grabowski (red.). *Medyczne, bioetyczne, psychosocjologiczne i prawne aspekty tożsamości płci*. Bydgoszcz: Dom Wydawniczy MARGRAFSEN S. C.
- Greenberg J. A. (2012). Intersexuality and the Law: Why Sex Matters, Thomas Jefferson School of Law Research Paper No. 1996227, New York University Press, NY, 35–38.
- Greenberg J. A. (2017). Legal, ethical, and human rights considerations for physicians treating children with atypical or ambiguous genitalia. *Seminars in Perinatology*, 41 (4).
- Human Rights Watch (2017). *I Want to Be Like Nature Made Me. Medically Unnecessary Surgeries on Intersex Children in the US*. USA: InterAct.
- Klimczak T. (2020). Interplciowość, czyli egzamin dla społeczeństwa, <https://poptown.eu/interplciowosc-czyli-egzamin-dla-spolesczenstwa/> (dostęp: 20.08.2021).

- Komitet ONZ ds. Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych 2016. Komentarz ogólny nr 20 w sprawie niedyskryminacji. *Biuletyn Informacji Publicznej RPO*.
- Kothari C. R. (2009). *Research Methodology: Methods and Techniques*. New Age International. New Delhi: New Age International Publishers.
- Lane J. M. (2018). *Reproducing Intersex Trouble: An Analysis of the M.C. Case in the Media*, Graduate Theses and Dissertations, <http://scholarcommons.usf.edu/etd/7187> (dostęp: 20.08.2021).
- Melosik Z. (1999). Tożsamość, płeć i różnica w perspektywie ponowoczesnej. W: J. Miluska, P. Boski (red.). *Męskość–kobiecość w perspektywie indywidualnej i kulturowej*. Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Psychologii PAN.
- Nachmias D., Frankfort-Nachmias C. (2001). *Metody badawcze w naukach społecznych*. Warszawa: Wydawnictwo Zysk i S-ka.
- Nowak-Dziemianowicz M. (2008). Podmiot w narracjach. Narracja, autobiografia, tożsamość. *Forum Oświatowe*, numer specjalny.
- Ollivier A. (2017). *„I Couldn't Bring Myself to Say It”: Challenging Heteronormativity in Teacher Education*. Oregon: Oregon State University.
- Parr H. (2016). Fixing Medicaid to “Fix Society”: Extending Medicaid Coverage of Gender-Affirming Healthcare to Transgender Youth. *Fordham Urban Law Journal*, 43 (1).
- Preves S. (2003). *Intersex and Identity: The Contested Self*. New Brunswick, New Jersey and London: Rutgers University Press.
- Price-Robertson R. (2014). Ancestry, identity and meaning The importance of biological ties in contemporary society. W: A. Hayes i D. Higgins (red.), *Families, policy and the law*. Australian Institute of Family Studies.
- Raport CBOS Postawy wobec gejów i lesbijek (2010), https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2010/K_095_10.PDF (dostęp: 20.08.2021).
- Reuters (2015). *Surgery and Sterilization Scrapped in Malta's Benchmark LGBTI Law*, Thomson Reuters Foundation.
- Roughgarden J. (2004). *Evolution's Rainbow: Diversity, Gender and Sexuality in Nature and People*. Berkeley, Los Angeles and London: University of California Press.
- Tunstall E., Moore S., Wahlert L., 2018. Recommendations on the Fundamentals of Ovotestes Interventions for Intersex Youth, 1–2, SQS, *QueerScope Articles*.
- WHO (2020). *Gender and Genetics*, Szwajcaria.